

Lucija Stepančič

Alojz Ihan: *Državljanski eseji.*

Ljubljana: Študentska založba (zbirka Koda), 2012.

No, kaj takega. Alojz Ihan z novo knjigo, z *Državljanskimi eseji*, jemlje Slovincem iz rok najljubše nacionalne športe. Gledanje pod prste politikom. Strastne levo-desne antagonizme. Neskončna kavarniško-gostilniško-salonska razglabljanja o nasprotniku. Obsedeno medsebojno obtoževanje za nastalo situacijo. Epsko razvejane fantazme. Mazohistično samopomilovanje in populistično razbohoteno tesnoba v pričakovanju še slabšega.

In kaj ponuja v zameno? Nadvse resno se zabrska v ozadje “iluzionističnega odklopa”, ki se nam je vsem skupaj zgodil in ki nas je pripeljal tja, kjer smo obtičali in kjer ne vidimo izhoda. Skorajda kot klasični psihoanalitik nas, kolektivnega pacienta, obzirno sooča najprej z nami samimi, z našimi značilnostmi, ter seveda s težavami, v katere so nas naše lastnosti privedle, pri čemer pogosto kot mimogrede nakaže tudi rešitve. Naj kar takoj poudarim, da vse to izpelje brez senčice obtoževanja, v najbolj izčiščeni klinični maniri. In še slaba novica: Vse kaže, da bo treba odrasti. O ti smola!

Pod Ihanovo umirjeno dikcijo je stanje seveda katastrofalno. S svojim nevtralnimi pristopom avtor ne odvrta pogleda od umazanih podrobnosti, nasprotno, z njim nam odpira oči. In seveda imamo kaj videti. Tu niso le povsem nore tranzicijske zgodbe o tem, kako je bila kar mimogrede, z na videz obrobno, a v resnici še kako preiščeno finto zavožena neodvisnost sodstva in novinarjev, kako se je prav te, ključne kadre, ki so pred desetletji ustvarjali vizijo boljše prihodnosti, speljalo v “impotentno nirvano” blagostanja, in še to lažnega, tako kot niso pomenljivi le kričeči primeri zapravljanja skupnega premoženja s povsem zavoženimi bleferskimi investicijami in privatizacija, ki je “Slovincem osušila testise za nekaj cistern testosterona”. Še posebej boleče avtor razgrne “socialni kanibalizem do mladih generacij, ki smo jih 'socialistični delavci' v strahu za izgubo

privilegijev ob prehodu v 'kapitalizem' na vse načine odrinili od naših udobnih socialističnih statusov”, a tudi to je slej ko prej posledica vzrokov, ki so se nabirali praktično odkar obstajamo kot narod. In že nam (strokovno kompetentno in brez vsake histerije) pokaže, v čem je naša temeljna nekompatibilnost z današnjim svetom oziroma v čem vse nas ovirajo lokalne posebnosti, ki so svoj čas resda pomenile prilagoditev težavnim razmeram in s tem preživetje, zdaj pa so se spremenile v coklo, ki bi se je že zdavnaj morali znebiti. Še posebej zato, ker je bila prav ta naravnost skozi zgodovino, še posebej v socializmu, umetno vzdrževana, saj je tujim gospodarjem prav tako kot poznejšim socialističnim veličinam nadvse ustrezal priden in skromen narod, ki je zaradi razdrobljenih preživetvenih virov vaje krpati na vseh koncih, z majhnim izplenom seveda. Ki je zaradi odrezanosti od virov odločanja in moči nagnjen k fantazmam, iz obeh razlogov pa nima niti najmanjšega pojma, kako se razmišlja in deluje v velikem merilu. Ne nazadnje je tu še naša nesrečna “povampirjena vaška morala”, ki deluje le po načelu jaz tebi, ti meni – pri tem pa se ji še sanja ne o večji, širši in globlji odgovornosti in zavezanosti, saj “zlom političnega sistema ni pomenil tudi zloma v otroštvu naučenih obrazcev”. In zdaj vrhunec ironije: Država je na tleh, ob tem pa ima vsakdo snežno belo vest. Čisto vest, ki ostaja najpomembnejša kljub “zamrznjenim možganom – ko se pojavijo simptomi skupinskega utapljanja, kot bi nas namesto zraka zalilo nekaj, kar onemogoča vid in sluh in govorico in medsebojno razumevanje in zaupanje”. Pri tem tudi izvemo, koliko izgubljam, ker svoje identitete nikoli nismo gradili na realijah oziroma, da povem kar naravnost, na lastništvu tovarn in rudnikov in na prodornih poslovnih modelih, ampak na meglenem idealizmu, kjer je 'itak vse naše', in koliko nas stane “blefiranje s starim, neuporabnim znanjem, ki se ga poklicanim ni ljubilo posodobiti ... Samovšečni, zaplankani pravniki na prehodu v novo državo niso imeli poguma priznati, da nimajo pojma o pravu v kapitalizmu in bi potrebovali precej časa in študija v državah, kjer je kapitalizem dolgoletna rutina.”

Tako se navsezadnje zgodi, da nam poleg gospodarske rasti manjka še vse kaj drugega. In kaj je tista zdrava osnova, ki nam jo tako zavzeto polaga na srce? Poleg perspektive za nove generacije je to predvsem miselnost, ustvarjalna in tekmovalna, manjkajo nam konkretni zgledi uspešnih in poštenih (!) posameznikov, ki bi pokazali, kako se gradijo zgodbe na trdnih temeljih. Namesto da mlade puščamo v “depresivno praznem vesolju, kjer ni mogoče nič logičnega storiti”. Niti sanja se nam ne o zdravi ekspanzivnosti, ki na optimalen način izkorišča in hkrati potencira borbene hormone udeležencev, niti o “jasni geografiji življenja,

ki je pogoj za zrelost”. Prav nobenih “oprijemljivih, z dolgoletnimi izkušnjami pridobljenih spoznanj o zakonitostih sveta” ne premoremo, toliko generacij je bilo “mentalno zasranih” s kardeljevščino, ki “svoje težave raje preimenuje in prebarva z iznajdbo druge besede, kot pa da bi se pobrigala za rešitev”. Svet je namreč kar naenkrat nehal biti “eterično sozvočje, v katerem je mogoče široko in dobronamerno in liberalno in nekonfliktno razporejati pojme in kategorije in se samovšečno čuditi nad lastno dobroto in odprtostjo in razumnostjo”.

Ob vsej svoji ostrini pa se avtor povsem in zelo neslovensko odreka črno-belemu gledanju, vsakršni pristranskosti in navijaštvu, tako levica kot desnica sta zanj zgolj nasprotnika: vsak s svojimi vrlinami in slabostmi. Nikoli si ne bi mislila, da bom dočakala dan, ko bom prebrala: “Levičar in desničar sta namreč predvsem dve različni (in v zmerni meri zelo koristni in komplementarni) človeški orientaciji in prioriteti v odnosu do družbenega razvoja; levičar je nagnjen k povzročanju družbenih sprememb, ki jih je najlažje utemeljiti z navidez eksaktnimi logičnimi izpeljavami, torej z uporabo modela moralnosti – etike. Desničar pa je nagnjen k pasivnejšemu, a zato bolj občutenemu prepoznavanju, priznavanju in prilagajanju realnosti, tudi moralne, čeprav je ta zaradi svoje kompleksnosti navadno neizrečena in je zato teoretično manj obvladljiva in logična.”

Na strastno razgreto politično sceno Ihan gleda, kot bi jo opazoval v laboratorijskih pogojih – in odrine na globoko. Njegove analize so natančne, neprizanesljive, a podane tako mirno, nesenzacionalistično, da se komajda lahko zavemo, koliko poguma je bilo potrebnega zanje. Poguma za soočenje s sabo, in tudi poguma za javno razkritje nekaterih akterjev. A tudi pogum bi kaj malo veljal, če ne bi vodil h konstruktivnemu mišljenju. In tu z veseljem ugotavljam, da je Ihanovo pisanje predvsem konstruktivno, saj predstavlja osebno zavezujoč poskus, da se v Sloveniji končno prekine s hrupnim prodajanjem megle in se začne popolnoma na novo: če drugače ne, pa z ničle. Vsa čast. Če že njegovih ugotovitev ne moremo biti veseli, smo lahko veseli vsaj nove paradigme, ki jo ponuja. In to ni malo.

Vendar nismo edini, ki smo v preteklih dveh desetletjih globoko zavozili. Ihan se zatem spusti še v samo bistvo “evropske samomorilske norije” in ugotavlja, da je tudi stara celina, ki so nam jo tiščali pred nos kot svetel zgled, nasedla v lastnih preživelih, in predvsem patoloških vzorcih. Da ne govorimo o svetovni situaciji, sredi katere je Evropa tako ali tako že dolgo samo še stara devica, ki namrdnjeno kujavo prežvekuje svojo biološko neoporečno solatko, medtem ko v svetu s ponorelo hitrostjo prehitevajo po desni in se za staro frajlo niti zmenijo ne več.

Ihan kot naravoslovec pa idealnega ravnotežja niti ne išče. "Samo razpadlo stanje je resnično ravnovesje, mir, nirvana. Če je pri življenju kaj logičnega in naravnega, je to nenehna hoja po robu smrti." Avtorju so naravoslovne metafore pisane na kožo; vse dogajanje je, širše gledano, odraz neusmiljenih naravnih zakonov. Vendar tega ne zaključí kot cinik, ampak kot mislec, ki z lahkoto preklaplja med konkretnim in abstraktnim, kot zaljubljenec v znanost, ki mu niti humano poslanstvo ni tuje. Alojz Ihan ne razmišlja kot Thomas Malthus, ampak razmišlja kot Francoise Dolto in Daniel Pennac. Nazadnje dobimo še izjemno alternativo slovenske skromnosti; namesto zlagane in prisiljene, nevrotične poze, kakršna je po pravici prišla na slab glas, je tu sodobna in privlačna drža, ravno prava za nove čase (če jih seveda želimo izboljšati). Skromen je po Ihanu odgovoren človek z zrelim samospoznanjem. Ki dobro pozna svoje prednosti, a tudi svoje slabosti. Ki se je pripravljen vse življenje učiti, svoj uspeh pa gradi na trdnih temeljih. In ki mu v zameno za tolikšno askezo ni treba "živčno klečeplaziti pred namišljenim gospodarjem" niti se "nažirati z nepotrebnim balastom, dokler ga ne raznese". Tako jasno izrisan ideal povedanemu daje pridih dosegljivosti in s tem voljo do sprememb, ter celo dozo optimizma.

Zbirka *esejev* se sklene tipično ihanovsko: z naslovom *In na koncu – nam ostane telo*. Pri tem sicer ni čisto jasno, ali nam po vsem povedanem avtor sugerira, da nam kaj drugega niti ne preostane več – in naj se zato pobrigamo vsaj za svojo telesno kondicijo, vsaj to je namreč v naši moči. Kar pa sploh ni (pre)malo, nasprotno, telo je naše izhodišče, edino, kar zares imamo, in kdor zna prisluhniiti svojemu telesu, kdor živi z njim v simbiozi, je lahko uspešen tudi navzven, zgoraj omenjena skromnost pa vse to dopolni v zmagovito kombinacijo. Medtem ko sfere, ki jih proučuje Ihan: Slovenija, Evropa, svet, biološke danosti in telo v neskončnost zrca-lijó druga drugo.